

Блажо М. Радовић

Министарство одбране Републике Србије, Београд

ПРЕДВИЂАЊЕ У ПОЛИТИЦИ*

Сажетак

Предвиђање у политици је друштвени феномен, који вешто балансирајући на размеђу научности и ненаучности, природе и уметности, са више или мање успеха, нуди алтернативна решења на путу ка отелотворењу општег добра, као циља сваке политике. И сама политика је у ствари предвиђање. Ова повратна спрега предвиђања и политике рађа бројне методе и технике, непрекидно усавршавајући и унапређујући сазнања о будућности. Истовремено, предвиђање у политици није без ограничења, која са једне стране могу бити тренутни научни домети, а са друге разни облици злоупотребе или манипулације. Предвиђање у политици се стално налази пред сензационалним видцима и бескрајним ограничечностима. Оно, као истинско упориште људске природе, је у сталном покрету за новим сазнањима како би се унапредила безбедност, стабилност и одрживост наших друштава, али и у сталној опасности од економизације, политизације, инструментализације и других видова илузија, као резултат инерције праксе или свесне намере. Који вредносни предзнак, моћ и успешност ће предвиђање у политици остварити зависи од свесне, савесне и моралне одлуке свакога од нас.

Кључне речи: предвиђање, политика, методи, технике, време, стварност, илузија, футурологија.

---

* Поједини погледи изнети у раду одражавају став аутора, а не Министарства одбране Републике Србије у којем је запослен.

„Експертима не треба одузети реч, треба је само свести на реалне оквире – на решавање парцијалних проблема. Треба одузети реч експертима када се они јављају као планери свеколике будућности.“
(Миладин Животић, 1977.)

Појам „предвиђање“ у свом корену има речи „претходно“ и „видети“ тј. значење које упућује на видети нешто пре, односно видети нешто што не припада садашњем тренутку као датости виђења. Видети, као појам, се у нашем језику често узима не само за физичко виђење тј. пуко гледање ради сазнавања стварности у реалном времену, већ и у смислу „оностраног виђења“ тј. виђења са оне стране стварности, „духовним очима“, оне стварности која не припада материјалном реалитету. Оно често значи и виђење неке друге истине, тајанственог света, незнаних поруке, догађаја, људи, духова, бића, Бога. Предвиђање значи и изјаву или тврдњу којом се најављује одређени догађај у будућности. И у другим језицима етимолошка исходишта су сличне природе. Латинска реч *dictio (onis)* – изговарање, казивање, говор, држање беседе, пророчанство, је у корену речи *diction (енг.)* – дикција, избор, распоред речи и *prediction (енг.)* односно *prédication, prévision (фра.)* – прорицање. У истом смислу се користе и речи *prévoir, présager (фра.)* - предвиђање, прогноза. Често се за синониме термина „предвиђање“ употребљавају речи попут прорицање, пророштво, прогноза, аугурирање, антиципирање, рећи или видети унапред, уметност назирања (Бертран де Жувнел),¹⁾ футурологија (Осип Флехтхајм)²⁾ и сл. Не ретко срећемо и поистовећивање, мада непрецизно, са планирањем. У неким случајевима се појам предвиђања погрешно схвата и поистовећује са погађањем, мишљењем, па чак и ризиком и клађењем.

Предвиђање као друштвени, психолошки и духовни феномен је друштвено присутна тема од човековог постања. Оно је саставни део слојевите човекове природе обележене потребом за сазнањем, истином, слободом, сигурношћу, срећом, моћи, али и испуњеном страхом, знатижељом и амбицијом да вечно живи, да се обожи. Своје постојање у друштву датира дуже него политика као „најста-

1) Bertrand de Jouvenel des Ursins (1903–1987), француски филозоф, политички економиста и футуролог.

2) Ossip K. Flechtheim (1909-1998), америки политиколог и футуролог немачког порекла.

рија међу друштвеним наукама“.³⁾ Предвиђање је увек било пра-тилац историчности политике. Колико је политика покушавала да објасни друштво и оно специфично политичко подручје у њему толико је предвиђање, упоредо и као саставни део политике, покушавало да одговори на њене будуће трасе. У основи предвиђања у политици је човекова жеља за достизање најуспешнијег могућег делања, стабилности и безбедности за опште и лично добро. Оно је и потрага за сигурношћу и одрживошћу поретка ради осигурања моћи, кроз персонификацију вечног живота и трајног обожења, ослањајући се на скупове познатих замисли и знатижељно трагајући за новим идејама у циклусима рађања и умирања.

ГРАНИЧНИ КОРИДОР (НЕ)НАУЧНОСТИ

Историчност предвиђања можемо у најопштијем смислу поделити на *ненаучни* и *научни* део. Ненаучни део сеже до дубоке прошлости људске цивилизације. Карактерише га предвиђање повезано са паранормалним карактеристикама и појавама. Човек је често у недостатку сазнања посезао за магијом, астрологијом, нумерологијом или прорицањем судбине, чарањем, гатањем, врачањем, телепатијом, видовитошћу и сл. како би предвидео или барем покушао да предвиди будућност, „јер дјелимично знамо, и дјелимично пророкујемо због наше несавршености“.⁴⁾

Наука често охоло одбацује и саму помисао на овај аспект човекове природе и друштвености, а „званични“ научници су готови да овим појавама и људима који их проносе, науде ниподаштавањем или игнорисањем. Извесно је да су сујета и гордост предуслов нестанка, а отвореност духа настанка сваког па и научног сазнања, а тиме и предвиђања. Историја је пуна примера научника који су победили научничку окошталост, ослушкујући и време и простор и људе, како би дошли до одговарајућих и што је могуће истинитијих сазнања.

Истина је попут „*златног пресека*“ негде у средини, одмерена и избалансирана, потврђујући да ништа људско није вечно, па ни научно сазнање. Пракса је показала да се немерљиво људско искуство, периодично у људској историји, губило уништавањем материјалних трагова и доказа услед катаклизмичних појава у природи

3) Радослав Ратковић, *Основи политичке наука*, стр. 19.

4) *Свето писмо - Нови завет*, 1. Кор, 13:9 стр. 340.

или револуционарних друштвених промена, али се исто тако у разним облицима поново обнављало и појављивало, доказујући Фромову тезу о „колективном несвесном“ по којој се долази до сличних сазнања, а да при томе међусобно немамо додирних тачака.

Наведено иде у прилог и тезама Џон Стјуарт Мила (John-Stuart Mill)⁵⁾ да се друштво и његове појаве могу спознати и објаснити уз помоћ сазнања психичких особина људи, јер су психички закони у основи друштвених закона, тј. људи су ти који чине друштво онаквим какво јесте. То значи да појединац није изолован од утицаја друштва и обрнуто, друштво је условљено понашањем људи. На сличан начин и Конт тврди да се друштво може проучавати као и природа, да је могуће открити друштвене закономерности или законе и на основу тога предвидети друштвена кретања. На који начин ћемо то урадити, ови мисаони великани су оставили генерацијама иза себе и онима који долазе.

Предвиђање у савременом облику сусрећемо као *научно предвиђање* које је део тројног циља научног истраживања заједно са научним открићем и научним објашњењем појава. И код научног предвиђања поривну мотивацију чини људска природа и потреба за сазнањем непознатих и „будућих токова и стања одређених процеса, као и исход или резултате одређених акција и делатности.“⁶⁾ Изведено, научно предвиђање у политици бисмо могли дефинисати као логично закључивање базирано на реалним претпоставкама понашања кључних (политичких) варијабли.

Предмет научног предвиђања су непознате појаве, њихова суштина, чиниоци, својства, везе, будућа стања процеса, услови и узроци њиховог настанка, закономерности и др. Овим општим начелима су обухваћене све друштвене науке, а тиме и политичке науке, односно наука о политици. За разлику од *свакодневног предвиђања*, чији циљ можемо сагледавати као сазнање будућих догађаја и процеса ради решавања конкретних проблема који по решавању добијају „документарну функцију“ *научно предвиђање* има „фундаменталну основу“ чији се резултати „уграђују у теоријски фонд... за будуће практично деловање.“⁷⁾

5) Види: John-Stuart Mill, *Auguste Comte and Positivism*, Интернет: <http://www.gutenberg.org/files/16833-h/16833-h.htm>

6) Богдан Шеших, *Основи методологије друштвених наука*, стр. 303.

7) Момчило Сакан, *Методологија војних наука*, стр. 463-64.

Научно предвиђање се на један посебан, рекли бисмо друго-чији начин артикулише и у футурологији, науци о будућности тј. науци о предвиђању.⁸⁾ Неки аутори су склони тврдњи да је футурологија наука која „тражи динамику равнотеже у оквирима постојећих система“ или „наука која треба да управља процесом друштвеног развитака у условима савремене технологије“.⁹⁾ Они критички расположени карактеришу футурологију као „идеологију експерата“, наводећи да футуролошке прогнозе имају вредност једино ако понуде решења којима се „смањује проценат неодређености и ризика а повећава способност управљања променама.“¹⁰⁾ Други је представљају као „науку у повоју“ која настоји да се бави тоталитетом и елементима које ниједна друга наука не узима непосредно за свој предмет, тачније она обухвата сва могућа предвиђања о будућности. Полемичко је питање, ако једна „наука“ настоји да се бави предметом које друге науке не препознају или чак одбацују као „ненаучан“ да ли је она уопште наука? Односно, ако нема *стваран* предмет истраживања над којим би спроводила сазнајни процес, питање је да ли таква наука уопште постоји или је то пак наука о ономе што реално не постоји, што би био револуционарни преседан у науци. Значај овог питања, а посебно однос између футурологије и политике, као и предвиђања у футурологији и предвиђања у политици отвара низ хеуристичких питања, од којих су многа научно неутемељена, на граници научног сазнања, развојна, па рекли бисмо и опсенарска. То захтева значајнију синтезу сазнања о међусобним односима и тачкама преплитања, што неће бити предмет овог рада.

ПРЕДМЕТ ПРЕДВИЂАЊА У ПОЛИТИЦИ

Предвиђање у политици свој предмет и метод црпи из конститутивности ових елемената у самој науци о политици. Ако узмемо у обзир схватање да је предмет науке о политици „политичка сфера као релативно самостална област друштвене стварности коју сачињава све што је политичко“¹¹⁾ онда можемо закључити да предвиђање у политици за свој предмет, у *ширем смислу*, узима све несазнатости и будуће токове политичких појава попут политич-

8) Види: Ален Грас, *Футурологија*, 1997.

9) Миладин Животић, „Футурологија и утопија“, стр. 50.

10) Исто, стр. 54.

11) Драган Симеуновић, *Увод у политичку теорију*, стр. 24.

ког деловања, политичких односа, политичких процеса, институција, организација, као и њихове мотиве и узроке, затим политичку свест, политичке идеје, политичку историју¹²⁾ у смислу друштвено-историјских догађаја и сл.

У *ужем смислу*, предвиђање у политици за свој предмет има остварење општег добра и праведности, државу и њене институције, политичке процесе освајања и одржавања власти, управљања, развоја, промене или смера, субјекте политичких процеса и чиниоце који на њих утичу, односно сазнање о предмету предвиђања у циљу достизања извесности која омогућава безбедност, стабилност и одрживост друштва, управљачких процеса и управљача у њему. На тај начин предвиђање добија и ону практичну улогу алата или инструмента практичне стране политике.

Поред навођења шта јесте, нужно је навести и шта није предмет предвиђања у политици, ослањајући се на саму суштину логике науке, утврђивања научног знања и научног истраживања приликом решавања проблема узрочности. Тачније ослањајући се на Њутново (Issac Newton) постављање проблема узрока у науци према коме „нема узрока“. Он је објаснио шта је привлачна сила тј. шта су односи између предмета и шта је облик који би требало да поприми њихово кретање тј. еволуција у времену, али се није бавио смислом и питањем шта је узрок тих ствари, јер би у противном дошао до Бога.¹³⁾ И данас се наука „одриче“ дела стварности прибегавајући *научним поједностављивањима* ради лакшег разумевања појава. У прилог томе иде и тврдња да „трагање за исконом и новумом (за самореализацијом личних људских могућности) не припада сфери научног знања.¹⁴⁾

Не би било проблема да се тако постављена наука задржава у одабраној сфери „привидне“ или „скраћене“ реалности. Проблем настаје када тако постављена наука претендује да објасни све, целокупни реалитет и суштину. Свесно одбацујући трагање за смислом на својим почецима и не уграђујући питање о смислу у своје

12) Исто, стр. 22-24.

13) Ален Грас, *Футурологија*, 1997, стр. 122.

14) Миладин Животић, „Футурологија и утопија“, стр. 65. и („Утопијско мишљење је увек двоструко кретање – оно је тежња за исконом, и тежња за новумом. Термином „искон“ обележавамо човекову тежњу за властитим идентитетом, за оним што је изгубљено, чега нема. Термином „новум“ означавамо тежњу за још неискушаним, ризик да се иде с ону страну стереотипа, прописа и норми свакодневнице, да се на лични ризик трага за смислом опстанка“, исто, стр. 64.)

темеље колико год то било тешко за науку, она „погорђена“ сазнањима и дометима у свесно одабраном и ограниченом реалитету у коме се не прича о смислу, ускаче са пуном силом у терен смисла и претендује на његов престо. Но тешко да ће и једна наука у томе успети, што потврђује њена историчност, нужна пролазност и природа превазилажења новим сазнањима. Све дотле док синергично не прихвати питање смисла у својим истраживањима, она ће лутати у *довољности без узрока*, са својим научним револуцијама и синусоидним оповргавањима, самодовољно се крећући у свесно ограниченом простору. Када буде прихватила *духовну димензију* у своје истраживачко поље, биће оплемењена за нови квалитет. Самим тим у себи ће имати већи степен истине и способности за поуздано предвиђање будућих токова, јер ће у себи имати делић вечности као предмет свог истраживања. До тада ћемо и даље говорити о вероватности не само предвиђања у политици, већ и у самој науци о политици.

МЕТОДЕ, ТЕХНИКЕ И ГРЕШКЕ ПРЕДВИЂАЊА У ПОЛИТИЦИ

У тежњи ка прецизнијим и извеснијим научним предвиђањима политичких појава истраживачи прибегавају универзалним методама попут *научне импликације* где се на основу појединачне чињенице предвиђа друга појединачна чињеница, *дедуктивног предвиђања* (предвиђање посебног на основу сазнања општег и чињеница које су у складу са њима), *индуктивног предвиђања* (предвиђање општег на основу познавања појединачног који су у складу са њим), *индуктивно-дедуктивног предвиђања* (на основу утврђене истоветне особине или дешавања код посебних случајева исти се дедуктивно примењују на сазнавање других посебних случајева), *дијалектичко-дедуктивног предвиђања* (које подразумева превазилажење противречности између ранијег сазнања и нових чињеница)¹⁵⁾ и *хипотетичко-дедуктивног предвиђања* (које се показала продорнија за практичне политиколошке прогнозе засноване на довољном броју случајева и искуству заснованом на чињеницама, као и у инструменталном политичком деловању).¹⁶⁾ Међутим,

15) Славомир Милосављевић и Иван Радосављевић, *Основи методологије политичких наука*, стр. 189-93.

16) Иван Радосављевић, *Хипотетичко-дедуктивна метода у истраживању политике*, 161-62.

код предвиђања веома сложених догађаја, код којих узрочне везе нису познате, Шешић предлаже да се ослонимо на *статистичку индукцију* и *статистичко индуктивно предвиђање* „чија се извесност изражава степеном вероватноће у смислу степена могућности истине“, што се изражава рачуном вероватноће.¹⁷⁾

Да бисмо имали употпуњену слику о коришћеним методама и техникама предвиђања не можемо да се задржимо само на верификованим научним методама већ је неопходно уважити и методе и технике које су различитог степена научности, али које се у сазнајној пракси често користе и које су дале извесне резултате. Оне се употребљавају и у другим (друштвеним) сферама науке, које имају значајан утицај на политичке појаве. Синергичност међусобног деловања економије, технологије, културе, безбедности или самих промена у окружењу неизоставно утиче и на преплитање и међусобно преузимање метода и техника. Имајући наведено у виду, остале методе и технике се могу груписати у: квалитативне (интуитивне), квантитативне, истраживачке, нормативне и методе повратне спреге.

Квалитативне (интуитивне) методе се користе када су тачни подаци тешко доступни па је неопходно прибећи интуицији као природном својству човека заснованом на обједињеном стеченом знању и искуству. Ту убрајамо: бреинсторминг (набацивање идеја), обрнути бреинстроминг, синектика (аналогија), делфи метод, научна фантастика (утопија), експертска анализа, поглед одоздо на горе, фокус групе, технолошко предвиђање, лични интервју, анализа унакрсног утицаја, ретроспектива, преглед посматрања, играње улога и игре симулације.

Квантитативне методе подразумевају методе које обједињавају математичка правила настала из података прошлих догађаја као предвиђање будућих догађаја. У квантитативне методе убрајамо: статистичку методу, аналогну методу, узрочни модел, корелацију и екстраполацију тренда.

Истраживачке методе користе сазнање о садашњем стању, његовим потенцијалима и трендовима које пројектују у будућност и на тај начин предвиђају будућност, али под претпоставком да се средина (појава) неће мењати у осталим битним факторима. У ове

17) Богдан Шешић, *Опита методологија*, оп.цит., стр. 363.

методе убрајамо: морфолошку анализу, метод сценарија и моделе симулације.

Нормативне методе представљају жељену будућност, на начин да се постављају циљеви или жељена стања у будућности као полазна основа, а онда се из „будућности“ иде у назад по временској основи до садашњости уз разраду метода и техника за реализацију жељеног стања. У нормативне методе спадају: стабло релевантности и метода узорка или шаблона (*енг. pattern*).

Метод повратне спреге сагледавају предмет предвиђања на начин да проучавају токове од циљева ка средствима и од расположивих средстава ка циљевима. Обухватају метод повратне спреге (*енг. feedback*) и теорију игара.¹⁸⁾

Наведене методе и технике немају подједнаку употребну вредност за предвиђање у политици. Посебно јер се приликом предвиђања у политици морамо ослањати на политичку сферу коју карактерише несталност и сложеност, немогућност долажења до тачних информација и података, склоност мешања објективне реалности са субјективизмом и имагинацијом (замишљањем), условљеношћу и увезаношћу политичке сфере са другим друштвеним областима и делатностима и др. На изванредан начин то нас упућује на отвореност у коришћењу метода и техника ради сагледавања, ако не тачних, а оно бар потенцијалних или наслућујућих токова које не бисмо смели занемарити. Исто тако нас упућује на објективизацију реалности и настојање истраживача-прогностичара да своја запажања темељи на што је могуће објективнијој слици, уважавајући поред главних токова и могуће настајање пропратних појава и последица. Можемо имати у виду и сазнање да су многе појаве у политичкој сфери настале као замена за задовољење истих потреба, само на други начин. Као и да су потреба за сазнањем, моћи и одржањем (нагон за животом, укључујући и субституцију за вечни живот), између осталог снажни покретачи људског духа на инвентивност и новачење у циљу њиховог задовољења у политици.

Да би се увећао степен поузданости, односно смањено степен непоузданости предвиђања прибегава се *контролним методама* попут: *триангулације* (паралелних предвиђања), *анализе осетљивости* (анализе нумеричких метода), *вероватне варијације*, *пара-*

18) Марија Серво, „Метод предвиђања промена у окружењу“, стр. 38-42.

лелних сценарија и усменог објашњења.¹⁹⁾ Такође, пожељно је ослањање на више различитих метода које се међусобно допуњавају и које уравнотежују научна застрањивања која доводе до погрешака, погрешних закључака и предвиђања, а у крајњем и до погрешног планирања и деловања у политици.

Постављајући питање „Шта ако?“ и проналазећи одговоре, уживљавајући се у саму политичку појаву и њен ток, упоређивањем и избором најбоље методе и технике за предвиђање и контролу поузданости, ми и даље нећемо доћи до апсолутне истине и потпуно тачног предвиђања будућних несазнатости. Пре ћемо доћи до свести о потреби *умне ширине* са којом треба да приступимо политичкој појави, тачније доћи ћемо до јасности да приступ мора да буде растерећен субјективних предрасуда и крутих убеђења, а обременен широким и смисленим гледањем на проблем. Тек тада можемо доћи до сазнања о новом начину размишљања о будућности политичких појава, као и до низа алтернатива. Будућност није окамењен тренутак већ, као и садашњост, процес испуњен обиљем могућности, чије мноштво непознатости и вероватности можемо предвиђањем свести на уравнотежен број разумних токова.

Оно што је предност људске природе је уједно и његова највећа мана. Тај *дуалитет суперлативности* је најизразитији у људском „ограничењу“ да за „најразумнији ток“ и „најбољу варијанту“ политичког процеса или појаве бира њему разумљив и логичан садржај, што не значи да је тај садржај и истинит. Зато су најчешће грешке приликом предвиђања у ствари људске грешке настале делом као продужетак људске природе, а делом васпитања и личне (не)активности. Тако се и у предвиђању појављују *карактеристичне грешке* попут: „претерани оптимизам, немогућност да се утврде претпоставке, лоша процена брзине догађаја, ограничена стручност, недостатак маште, занемаривање ограничења, механичко ослањање на екстраполацију, превремени завршетак, претерана прецизност, необзирање на спољашње снаге, неуспешно спајање квантитативних мера са квалитативним ставовима, неутврђивање пута до резултата и лоше коришћење информација.“²⁰⁾ Такође, грешке могу бити *локалног* и *системског* карактера,²¹⁾ али и у подацима, моделима предвиђања, у несклађености предмета са методама

19) Марија Серво, „Научно предвиђање у служби успешног пословања“, стр. 26.

20) Марија Серво, „Научно предвиђање у служби успешног пословања“, стр. 27.

21) Исто, стр. 28.

и техникама предвиђања, у самом приступу па чак и намерно (свесно) изазване грешке.

Грешке направљене у политичкој сфери имају несагледиве последице по ток једног друштва, његовог ближег и ширег окружења, па и читавих политичких заједница и цивилизација. У једном случају то је изражено у непроцењивости људских живота, душевном и телесном страдању, уништеним материјалним и културним добрима, а на другој страни изгубљеном времену које је човек најзначајнији ресурс. Свест о могућим грешкама у предвиђању, смањује њихов утицај приликом планирања и реализације политичких акција, као и последиčnost политичког одлучивања, док са друге стране повећава степен одговорности прогностичара, планера, управљача и извршилаца. Такође, на уравнотежен и превентиван начин нас упућује да се прилагођавамо променама, да правовремено припремамо друштво на промене, али и да консензусно и одговорно иницирамо промене у циљу већег нивоа безбедности, стабилности и одрживости наших друштава. То важи и у ситуацијама и областима обремененим различитим облицима дисконтиунитета, учећи нас да усмеравање и обликовање промене, као и прилагођавање новонасталим ситуацијама не значи по аутоматизму карактерну лицемерност, слабовољност и превртљивост, већ одговорност, зрелост и осетљивост за догађаје у нашем окружењу, истанчанији категоријални апарат, унапређеније мишљење и вредновање, изостреније сазнање и анализу, боље планирање, прецизније моделовање, смисленије и промишљеније предвиђање, правовремене припреме, делотворност и ефикасност у сваком часу и на сваком месту, што је од посебног значаја за организоване колективитете.

Упоредо и упркос слабостима, људско сазнање по својој природи се креће ка све прецизнијем предвиђању политичких појава. Пракса, као спознавање чињеница о предмету предвиђања, ће на најбољи начин одредити и вредност полазних хипотетичких оквира и крајњи резултат предвиђања политичких појава, а то је њихова корисност и примењивост за опште добро, што би требало да буде циљ сваке политике.

НЕУЈЕДНАЧЕНОСТИ ПОЛИТИКЕ И ПРЕДВИЂАЊЕ

Неуједначеност и неправилност одвијања друштвених (политичких) појава отежава предвиђање, а тиме и планирање и припремање за истраживање, као и предузимање конкретне акције као сврхе политике. Поједини аутори, попут Нортропа, порицали су предиктичку могућност друштвених, а самим тим и политичких теорија тврдећи да се због своје слојевитости оне не поковавају закону сталности „што онемогућава предвиђање будућег стања чак и када би садашње стање било специфично дато.“²²⁾

У политичким наукама владају сложене и динамичне законмерности узрочности и зависности које је самим тим теже, али не и немогуће, предвидети. Извесно је да досадашња сазнања у политичкој теорији и теоријама политике не омогућавају чврста упоришта за прецизна предвиђања, нарочито ако их сагледавамо кроз чиниоц време као трајање и кроз наведено самоограничавање у постављању проблема узрочности. Наука о политици није подређена строгим логичким нужностима тј. формалним импликацијама. Она је до извесне мере, због природе политике, отворена за манипулације, илузије (привиде и обмане) и нагађања. Зато се пред предвиђање политичких појава поставља низ тешкоћа. Једна од њих је што у свом испитивању будућности полази од непотпуног броја чињеница и непоузданих узрочних веза међу чињеницама. Затим имамо проблем анализе тих чињеница и њиховог тумачења на начин да се не утврђује само „оно што јесте“ већ првенствено „оно што се не зна“, као и проблем долажење до оног најистинитијег тумачења, с обзиром да чињенице у политичким појавама допуштају распон различитих, а често и потпуно супротних тумачења. И као последње, проблем ваљаног и основаног постављања хипотезе или хипотетичког оквира за предвиђање неоткривених и непознатих политичких појава, њихових својстава и веза са другим појавама и процесима, као и будућих смерања познатих политичких појава и процеса као могућих истина. Такође, не бисмо смели запоставити и „људски фактор“, односно способност научника-прогностичара која у великој мери може одређивати правац, карактер, ниво и смицао тако постављеног предвиђања.

22) Богдан Шешић, *Опита методологија*, стр. 359.

И поред наведеног можемо тврдити да „реална импликација вероватноће“²³⁾ постоји тј. вероватност, могућа истинитост или извесност да ће се нека политичка појава десити или одвијати на предвиђен начин, као и да ће се иста моћи објаснити, а тиме и предвидети. *Моћ предвиђања* је условљена самим предметом предвиђања, сазнатошћу односно експликативном снагом политичке теорије, односно теорије о политици коју користимо и одабраних метода предвиђања. „Прошлост је вилајет чињеница над којима немамо никакву моћ...то је вилајет сазнатљивих чињеница...(у коме) позитивно знање можемо да имамо само о прошлости...у погледу прошлости човекова воља ништа не вреди, његова слободна воља је равна нули, његова моћ – непостојећа“²⁴⁾, тврди Бертран де Жувнел. *Успешност предвиђања* зависи од основних фактора попут одредивости степена тачности садашњег стања система или процеса, познавања тенденција развоја и тачности процене будућег стања на основу садашњег стања. У великој мери за ваљано научно предвиђање политичких појава је важно да успешно препознамо односе и везе између чињеница и хипотетичких теорија (хипотеза) које ће довести до квалитативне интерпретације чињеница, њихове узрочности и могућих праваца развоја или дешавања.²⁵⁾

Ако су могућности предвиђања извесне ући ћемо у сферу *одређености* политичких појава. Неизвесношћу предвиђања улазимо у сферу *неодређености*, а уколико предвиђањем долазимо до алтернативних (решења) улазимо у сферу *ризика*. Из односа одређености и неодређености произилази и вредност самог предвиђања, али и наша способност да коришћењем научности смањимо неодређеност и ризик на такав начин да их претварамо у извесност. Из тог разлога све је чешћи случај да је предвиђање у политици у рукама оних који планирају и утичу на будућност, било да је у питању држава, центри моћи или ангажовани експерти. Остаје питање какви су домети, квалитет, истинитост и природа таквог предвиђања које је све више монополизовано и професионализовано?²⁶⁾

Норвежанин Џон Галтунг (John Galtung) тврди да је примереније рећи да се будућност проучава, пре него истражује. Пре-

23) Богдан Шешић, *Опита методологија*, оп.цит., стр. 359.

24) Воја Чолановић, „Време – како га футуролози виде“, стр. 29.

25) Богдан Шешић, *Опита методологија*, оп.цит., стр. 361.

26) Миладин Животић, „Футурологија и утопија“, стр. 54.

ма њему „истраживање се везује за емпирију, а податке нуди само прошлост; (док) будућност не може да нам их понуди.“²⁷⁾

ВРЕМЕ И ПРЕДВИЂАЊЕ У ПОЛИТИЦИ

„Јер људско време постоји само кад човек чином својим мења свет, превазилазећи старо и стварајући ново. Без новума и искона нема ни људског (историјског) времена, постоји само математичко-физикално време.“ (Миладин Животић, 1977.)

Политику не бисмо смели да поистоветимо и разумемо искључиво као практиковање власти или као остварење одређених идеолошких циљева. Она је наука која изискује потребна знања да бисмо се њом бавили на сврховит и смислен начин, али исто тако за њу је потребно поседовање даровитости и склоности која њеној научности даје животност и употребну вредност.

Сагледавајући на неки начин ова два чиниоца (објективни и субјективни) који чине делатно језгро политике, у њеном предвиђању не бисмо смели да запоставимо и трећи, свепрожимајући чинилац – *време*, као хоризонт сагледавања будућих догађаја. Посебно имајући у виду да време нема своју замену, да постаје све више критичан фактор политичке сфере, несталан и непредвидив чинилац који на предвиђање утиче тројако: и као мерна величина, и као трајање (интервал времена) и као кашњење (у реализацији акција и циљева).²⁸⁾

Предвиђање у политици је веома повезано са познавањем времена као трајања, али и духа времена, као постојања у трајању, од чијег разумевања зависи и наше препознавање различитих перспектива, могућности, потенцијала али и опасности и ризика који нам помажу у бољем разумевању света у коме живимо. Просторно-временско сагледавање политичке димензије је посебно значајно за мале државе и народе, који би своје постојање и односе са другима требало да темеље на корацима у сагласности са временом. То је изузетно важно за усмерења њихове политике, као и за предвиђање токова политичких процеса, идеја и феномена, које би требало да употребљавају као превентивни алат у политичкој сфери.

27) Воја Чолановић, „Време – како га футуролози виде“, оп.цит., стр. 29.

28) Марија Серво, „Хоризонти предвиђања“, стр. 62.

Предвиђати у политици значи да, поред уважавања „духа времена“, користимо расположиве сазнајне капацитете, пре свега институционалне али и индивидуално-стваралачке, као и чиниоце који нам не иду у прилог. Известан степен рационалности у сагледавању будућности укључује аналитичност, отвореност и спремност да се сагледа и разуме шта то „други“ раде, али и свесно уважавање феномена случајности у политици, који могу бити некада и пресудни. Такво предвиђање у потпуности искључује менталну и практичну ароганцију, која подстиче на одржавање и употребу принципа моћи заснованих на сили као средству достизања одређених (политичких) циљева. Употребом ароганције искључујемо „другог“ и заснивамо реализацију властитих циљева на сили а не на међусобној сарадњи, не уважавамо потребе „другог“ и стварамо предуслове за настанак „спирале сукобних феномена“ у виду спорова, криза и сукоба. У таквим условима предвиђање се осорно игнорише и запоставља. Строго фиксиран циљ, не уважавање окружења, игнорисање политичке (друштвене) реалност и сл. досадашња политичка пракса је кажњавала последицама, које су много пута биле погубне по друштво и државу која је била на тој силници друштвеног деловања.

Према Бертран де Жувнелу будућност је *подручје слободе* (да замислимо да ће нешто чега нема у будућности постојати), *подручје моћи* (да проверимо вредност онога што смо замислили јер смо у стању да утичемо на будућност) и *подручје неизвесности* (јер оно што ће бити не може да се докаже и провери на исти начин као оно што је већ свршена чињеница).²⁹⁾

Предвиђање у политици је у временском смислу темељено на прошлости и садашњости, а окренуто будућности. Прошлост има своју корективну улогу, коју не треба занемаривати посебно јер је прошлост у многим сегментима саставни део будућности као њене наследнице. Један део прошлости је увек заробљен у свакој будућности, помажући јој да дефинише своја исходишта и утемељења неопходна за отварање нових домета и сазнања, нових предвиђања. Али прошлост не би требало да буде апсолутно одређујућа, што је најбоље изражено у речима ирског државника Буркеа (Edmund Burke, 1729-1797) „Никада не можеш планирати будућност уз помоћ прошлости“.³⁰⁾ Међутим наше памћење представља нашу

29) Воја Чолановић, „Време – како га футуролози виде“, оп.цит., стр. 29.

30) Види: http://www.brainyquote.com/quotes/topics/topic_time3.html

прошлост на исти начин на који селективно опажање и средства комуникације пројектују садашњост и будућност. Ово нам говори да свако озбиљно проучавање будућности изискује и озбиљан захват у прошлости. Свођење представе о времену на прошлост као на нешто што је неповратно, на садашњост као на нешто привремено и на непознату будућност у којој се све то тренутно претаче нас упућује на незаобилазност човекове *субјективизације времена*.³¹⁾ Многи од догађаја који предодређују будућност већ се налазе у блиској прошлости³²⁾ док догађаји који се дешавају у садашњости су толико испред наше сазнатости да њихов значај препознајемо тек када они постигну критичну масу у неком будућем тренутку. Мењајући будућност ти догађаји могу да захтевају и промену нашег гледања на прошлост. Такође, мислимо да смо кадри да садашњост лакше контролишемо, него прошлост и будућност. Међутим, Мекхејл тврди да је то можда само привид јер се садашњост „може дефинисати и уписати тек кад је прошла. Значај каквог минулог или садашњег догађаја долази до изражаја само у блиској или даљој будућности.“ Из угла употребне вредности прошлост и будућност би се могла сматрати нечим што је претежно под нашом контролом и контролом „неопипљиве садашњости“.³³⁾

Тврди се да живимо време техницистичког и економистичког сагледавања и вредновања времена у коме највећи израз има планирање у свим сферама друштвеног живота као и психолошки осећај скраћености времена. Такође, време је у предвиђању политике, као и у другим наукама, постављено линеарно због потребе друштва у коме производња намеће квантификацију времена. Важно је напоменути да и тако линеарно схваћену будућност „не видимо као континуитет развоја времена, већ као одсечке“³⁴⁾ времена или безграничан низ садашњих тренутака. Сигурност предвиђања расте са скраћењем временског периода у коме се догађаји посматра-

31) „Своје време имају и песник, и филозоф, и трудница и календар. Своје време има и футуролог! Оно се назива будућност?“ тврди британски књижевник Лоренс Дарел (Lawrence Durrell), из Воја Чолановић, оп.цит., стр. 28., као и италијански филозоф и астроном Ђордано Бруно (Giordano Bruno, 1548-1600) у својој изреци „Време је отац истине, његова мајка је наш ум“ нас подсећају на субјективизацију времена као људске творевине, док амерички писац Вилијем Гибсон (William Gibson, 1948-) тврди да се време креће у једном правцу, а наша меморија у другом. Види: http://www.brainyquote.com/quotes/topics/topic_time3.html

32) На то нас упућује и Џон Мекхејл (John McHale), 1922-1978, амерички уметник, социолог и футуролог шкотског порекла, из Воја Чолановић, оп.цит., стр. 30.

33) Воја Чолановић, оп.цит., стр. 30.

34) Драган Ђуричин, Јован Тодоровић и Стево Јаношевић: *Стратегијски менаџмент*, Економски факултет Универзитета у Београду, Београд, 2004. стр. 189.

ју при чему долазе до изражаја методе екстракције из сазнатог, логичке везе, елиминација, потврђеност у пракси ближе прошлости и др. Коришћење искустава из прошлости се смањује са протоком времена, а неизвесност постаје све извеснија. Проучавањем будућности ми неизвесност не укидамо, већ је смањујемо и доводимо у нама разложне оквирице.

Истовремено пракса све више негира линеарну поставку времена у виду наглих, готово револуционарних догађаја због којих се и представа о времену измешта ка „квантном“ тј. скоковитом поимању времена.³⁵⁾ Почетак 21. века је обележен преседанским случајевима у политичкој сфери који се приказују као психолошки „рестартована“ стварност, на начин као да пре њих ништа није било. Као да догађаји, историја и време почињу са 2000. годином. Ново има одјека, старо се заборавља, а о будућности се говори песимистички. Драстичне промене и изненадни догађаји пуни сензационализма се нижу у све краћим размацима и попут савременог Армагедона обележавају нови миленијум.³⁶⁾

И ако све спремнији за овакве догађаје човек више не располаже временом, сада време располаже човеком. Човекова жеља да време схвати као медијум којим се стиже до немогућег и најбољег, у смислу „да све што је овде и сад је лоше, а тамо и тада биће савршено“³⁷⁾ и правило да се будућност замишља као „реализација најбоље могућности садашњости“³⁸⁾ је укотвљена у песимизам сведене реалности и несигурне будућности, под налетом негативних догађаја у политичкој (друштвеној) сфери. Прошлост се проглашава реликтом и непотребним баластом. Стваралаштво посустаје под налетима техничко-технолошког прогреса због чега се средства за достизање благодата проглашавају за циљ и сврху делања и жи-

35) „... још у раном будизму (приближно 3. век н.е.) постојала теорија о тренутности (*кшана-вада*) по којој се време, тј. процесуалност спољног света и свести схватала квантно. Сматрало се, наиме, да процеси не теку континуирано, већ скоковито, да оно што ми доживљавамо као континуиран временски, узрочно-последични след, у ствари представља след веома кратких временских јединица, *кшана*...“ Коментар Душана Пајина у Воја Чолановић, „Време – како га футуролози виде“, оп.цит., стр. 27.

36) Рушење зграда Светског трговинског центра у Њујорку (11.09.2001.) које се види као предворје прагматично мотивисаног уласка у блискоисточни и средњеазијски метеж Ирака и Авганистана али и као почетак ниспона моћи САД, медијски мондијализоване епидемије птичијег и свињског грипа, пуштање поверљивих информација преко сајта „Викиликс“, бројни земљотреси, цунамији, поплаве и пожари великих размера на различитим тачкама земљине кугле, атомски акцидент у Јапану, узбуркан север Африке са ратом у Либији и др.

37) Исто, стр. 36.

38) Ферид Мухић, „Будућност између утопије и антиутопије“, стр. 37.

вљења. Истовремено одиграва се надвладавање принципа Времена над принципом Простора, Утопија бива смењена Хетеротопијом. То значи „укидање есхатологије прошлости (митови, генеалогичка) односно будућности (идеална заједница, идеални поредак) једном “есхатологијом” садашњости (овде, сада, ту), која имплицира просторне променљиве, распоређивање. Ако је Утопија место којег нема нигде, онда је Хетеротопија место које може бити било где. Распоређивање значи сталну промену граница, онемогућује институционализацију у категоријама традиционалне политичке теорије, и доводи у питање категорије Традиције и Идентитета.“³⁹⁾ Ова трансформација људске перцепције и мишљења, као и односа који из њега произилазе сливају политичку сферу на садашњост која добија нову агенду. Агенду којом се човек развлашћује да управља својом судбином, плаши сталношћу криза и непредвидивошћу шокова и наводи да „глобална питања траже глобалне одговоре“.

СТВАРНОСТ ИЛИ ИЛУЗИЈА ПРЕДВИЂАЊА У ПОЛИТИЦИ

Предвиђање у политици можемо посматрати и као научну дисциплину у повоју, која ствара велики простор за синергије свеколикост сазнања. Мада и даље остаје питање да ли је у питању предвиђање или привиђење.

У науци, као и у политици је исправно користити тезе предвиђања ако су тезе засноване на знању, односно ако су утемељене на научно доказаним и научно истинитим чињеницама. Сведоци смо да на том плану највише напора улаже економски и технолошки сектор по природи своје делатности и делатне оријентације, међутим последњих деценија наука покушава да зађе и у поље предвиђања у политици, спорту, настоји да докучи земљотресе, урагане, климатске промене, да предвиди потрошњу природних ресурса, пораст становништва, миграције, изборе и сл.

Предвиђање у политици, настало на тлу САД 60-тих година прошлог века у оквирима војних компанија, је у почетку имало за циљ да предвиди и одреди стратегију будућег нуклеарног рата, да ту стратегију учини употребљивим инструментом политике.⁴⁰⁾ Касније, током читавог Хладног рата обојеног нуклеарном претњом,

39) Павле Миленковић, „Границе региона: хетеротопија и идентитета. Епистемолошки аспект“, стр. 201.

40) Paul Dickson, *Think Tanks*, 1972.

предвиђање у политици се развијало у различитим правцима али увек са једним настојањем - да задовољи одређене потребе. Те потребе се крећу у распону од превазилажења неке неодлучности, односно оправдању неког избора, до оних које су у служби развоја науке о политици тј. епистемолошког, академског, духовног развоја и на крају као водич за акцију. Свака од наведених смерница предвиђања у политици има своје добре и лоше стране. За све њих је карактеристично да су извршене за некога и од стране некога, са циљем сазнавања будућности политичке појаве, оправдавања одређеног избора или у простом ларпурларистичком задовољењу маса код којих је потребно утврдити поштовање према владајућим, без обзира на њихове потезе и вредности које заговарају.⁴¹⁾ Занимљиви су све чешћи покушаји предвиђања резултата политичких избора или нивоа популарности (рејтинга) путем разних анкета. Медији често користе такве информације да увећају тираж или гледаност, док политичари користе такве информације како би уочили највероватније исходе или садржински унапредили своје кампање у будућности.

Структуре власти и моћи широм света улажу интелектуалне напоре и финансијску подршку овој врсти делатности како би се припремили за будуће догађаје и усмерили према оним битним, са што је могуће мање ризика. При томе користе услуге тзв. „футуриста“ или „прогностичара“, као и различитих маркетиншких агенција, „think-tank“ удружења, института, реномираних појединаца и „спин доктора“ који узимају у обзир све досадашње и тренутне податке, као научни темељ на којем се развијају истраживања и очекивања из будућности.

Некада су предвиђања у политици била обавијена степеном тајности, данас су оне транспарентан пејзаж могућих будућности, распон могућности и потенцијалних дисконтинуитета који, како тврде неки аутори, би требало да нам отвори пут широког сагледавања развојних могућности које би иначе пропустили да уочимо. У самим почецима, научно предвиђање политичких појава се сводило на техницистичко замрзавање света, његову објективизацију која је искључивала онај његов најнепредвидљивији део – самог човека. На тај начин оно се кретало у апоријама тј. уколико су њене прогнозе биле успешније утолико је отвореност ка будућности била мања, првенствено због свођења човека на објекат. На тај на-

41) Алан Грас, *Футурологија*, оп.цит., стр. 3-4.

чин је и стварност била више контролисана политиком и науком у служби политике због чега је политички систем постајао рационалнији, али је човек постајао све неслободнији. Од тог времена до данас предвиђање је еволуирало од пророштва са тврдим хипотезама и детерминистичким сценаријима ка меком убеђивању, саветодавању и препорукама. Државе нису више искључиви „власници будућности“, а „експерти-прогностичари“ које су такве државе ангажовале су почели да тврде да не знају баш све. Због тога они данас опрезно мапирају будућност на начин да (над)националним креаторима политике или налагодавцима, понуде визију како би свет могао да еволуира, идентификујући могућности и потенцијалне као и негативне развоје догађаја који би могли да угрозе политичке акције. Критички осврт и на овакво деловање прогностичара у предвиђању политике се своди на запажање да када год се предвиђање потчини владајућим идејама, политичким плановима и потребама оно губи оштрицу визионарства, стваралаштва, моћ доношења нових идеја или просто моћ увиђања будућности, њених праваца, трендова, критичних тачака и развоја догађаја. Она тада постаје роб тзв. „реалности“ стерилно конзервирајући и обесмишљавајући стварност. Својим деловањем упада у својеврсну декаденцију и властиту супротност, улазећи у немогућу и илузорну мисију „овековечавања“ и тотализације једног друштва, једног света.

Неизвесност и несигурност будућих догађаја, у смислу наше омеђаности за њихово сигурно и поуздано предвиђање, је стање природе људског предвиђања али не и саме природе феномена. Човек, било налагодавац, било прогностичар, је тај који има мањкавост и субјективност која се не може у потпуности уклонити, али се може ублажити, па чак и претворити у предност. Тако да наше настојање да сагледамо појаве у политици неће бити усмерене на њихову елиминацију, већ на разумевање њихове природе и предузимање одговарајућих акција.⁴²⁾

Предвиђање будућности нпр. тежишних праваца савремених међународних односа и стратегија деловања се данас према неким ауторима одвија у три смера. *Први* припада групи предвиђања која заговарају „преображени свет“ у „будућности без изненађења“

42) Интересантан је пример виртуелне интернет странице под називом „Европа 2020“, која представља напор тима истраживача и њихових партнера посвећен предвиђању политике Европске уније на начин да пружи и обједине иновативне садржаје како би унапредили капацитете Европске уније у сучељавању са изазовима 21. века. Види: <http://www.eu2020.org>

и „тежишне правце међународних односа после глобалне кризе као промене којима се ништа не мења“ и код којих је препоручено управљање преко постојећих мултилатералних установа „поступно поправљаних опрезним подешавањима и чешћим исправљањем курса деловања.“⁴³⁾ За овакву групу предвиђања добар пример је деценијско искуство у мапирању глобалне будућности помоћу анализа и пројеката РАНД корпорације (RAND – Research and Development),⁴⁴⁾ сценаријских модела Националног обавештајног савета за потребе центара моћи и управљања у САД⁴⁵⁾ или интердисциплинарног истраживања трендова који одређују будућу одрживост друштава и света у целини а односе се на климу, енергију, храну, пољопривреду и животну средину широм света, коју ради Светски институт за (п)осматрање (Worldwatch Institute).⁴⁶⁾

Други смер чини процес тзв. „деглобализације“, са својим протогонистима Белом (Walden Bello), Кејнсом (John Maynard Keynes) и Поланијем (Karl Polanyi), који препоручују решења која подразумевају крајње „пресецање досадашњег процеса глобализације бременитог сплетом криза“ и кидање „прожимајућих веза међузависности“ које означавају „узроком увлачења целокупног човечанства у глобалну мрежу неправедне и погубне надмоћи једне државе и једног система.“⁴⁷⁾

И последњи, *трећи* смер, који позива на „смеле искорак“ и „вишеструке корените измене“ у прилазу проблемима међународних односа, упућује нас да је глобална криза прилика за „проналажење управљачких решења подесних за настајуће глобално мрежно друштво“ али и одустајање од владања према застарелим „мапама превазиђеног мишљења“ које иза себе има „поразне последице избегавања и одуговлачења усклађених чињења“, како би на примерен начин управљали садашњошћу и тако лакше увиђали тежишта будућих праваца међународних односа. Гуруи овог смера су Ен-Мари Слотер (Anne-Marie Slaughter) која „умреженошћу“, као особином света у коме живимо, увезује сва друштва са САД

43) Јелица Стефановић-Штамбук, „Предвиђања тежишних праваца међународних односа после глобалне кризе“, *Политичка ревија*, стр. 304-305, 305-313.

44) Види: www.rand.org

45) Види: National Intelligence Council 2025 Global Trends: A Transformed World (Final Report) или National Intelligence Council Security Environment 2025 Final Report (09. Jun 2008.)

46) Види: www.worldwatch.org

47) Јелица Стефановић-Штамбук, оп.цит., стр. 305. и 313-325.

у средишту мрежне повезаности и комуникације и Вилијамс Тапскот (Williams Tapscott) који позива на сарадњу „без надређености и подређености“, без деоба и хијерархија.⁴⁸⁾

Нажалост, у политици није редак случај да се будућност, а са њом и политичке појаве, „спинују“ односно намерно или плански покрећу уским страначким, државним, институционалним или просто интересима кругова моћи, а да се при томе не сагледавају последице са којима се много дуже живи него што се утроши времена за генерисање таквог „предвиђања“. Некад су погрешна предвиђања резултат слабе информисаности и познавања природе политичке појаве, ограничености прогностичара и других рекли бисмо објективних разлога. Међутим проблем настаје када је погрешно предвиђање резултат намерно превиђаних информација, манипулације људском природом и природом политичке појаве као изворишта илузионизма,⁴⁹⁾ обмане, неморалног и неодговорног понашања прогностичара и/или налагодавца или намерног изазивања наглих догађаја⁵⁰⁾ који у основи имају јасан циљ (нпр. лична корист, потреба за контролом и управљањем, потреба за одржањем на власти, одржавање поштовања и утицаја, стварање светске владе или светског друштва (нације), овладавање туђим ресурсима и др.).

Оптимистичке визије политичких процеса у будућности су се много пута сводиле на проблем материјалног благостања. Настојање да се домогнемо хуманије будућности се често претвара у настојање, а неретко и борбу, за друштво изобиља. Човекова слобода, самореализација, продуховљење и обожење ставља се у апсолутну зависност од раста техничко-технолошке моћи, која својом неконтролисаношћу и доминацијом може уништити основу људског опстанка – душу и природу.⁵¹⁾ Неретко, предвиђање у политици је настојање владајуће идеолошке парадигме да одбије суштинску упитаност о смислу који поприма историја и о месту човека у простору и времену⁵²⁾ склањајући своја усмерења са хуманизације свих деловања. Затим употреба футурологије и футу-

48) Исто, стр. 305. и 325-330.

49) Драган Симеуновић, *Увод у политичку теорију*, стр. 64-70.

50) Види http://www.un-freezone.org/bloomfield_7.html (Lincoln P. Bloomfield, *A World Effectively Controlled by The United Nations*, Institute for Defense Analyses, Study Memorandum No. 7, March 10, 1962.)

51) Миладин Животић, „Футурологија и утопија“, оп.цит., стр.51.

52) Алан Грас, *Футурологија*, оп.цит., стр. 10.

ролошких предвиђања, заснованих на идејама тзв. „технолошког оптимизма“, потрошње и материјалног благостања као инструмента бирократизованих идеологија, зарад стабилизације постојећих политичких система⁵³⁾.

Резултати предвиђања се, још од краја 70-тих година, систематски уграђују у свеобухватна планирања будућности коју пост-модернисти и критичари индустријализованог савременог друштва виде као начин да се јача моћ и власт над човеком, гуше стваралачке могућности, спречава стварање „нових вредности и нове културу која би била израз ослобођеног човека“.⁵⁴⁾ Такође, критике сежу и дотле да се футуролошко планирање оптужује да потчињава човека економској нужности и политичкој моћи, као и да се због тога „однос циљева и средстава окреће на главу“, а послушни грађанин који „служи економици и политици...надокнаду за ту верну службу добија у оној будућности која нема никакве додирне тачке са садашњошћу“⁵⁵⁾.

Касније отрежњење од идолошких манипулација и илузионизма доноси тзв. *критичка футурологија* која нас суочава са реалним проблемима неконтролисаног раста и потрошње, експлоатације природних ресурса и деградације животне средине, неусклађености финансија и реалне економије, производње хране и раста становништва и др. Нажалост критичка футурологија „није и не жели (и не може) бити она теорија која може да мења социјалне услове савремених (еколошких) криза.“⁵⁶⁾

Често је предвиђање у политици и продужетак сна о „предгреховном“ господарењу природом и свему оном што је чини, укључујући и људе. Оно је сан о вечности, трајности, непроменљивости, извесности. Сан о обоготворењу, који се увек суочава са неумитношћу људске пролазности, нередом, неочекиваним променама, смрћу.

Како помирити антиподе политике у виду стварности и илузије, било да су оне одевене у привиде или у обмане? Како сагласити предвиђање такве природе? Према Симеуновићу „кључ разрешења противуречности илузије и стварности (у политици, Б.Р.) није ни у утврђивању њихове супротности, ни у опредељености за јед-

53) Миладин Животић, „Футурологија и утопија“, оп.цит., стр. 52.

54) Исто, стр. 60.

55) Исто, стр. 60.

56) Исто, стр. 53.

ну од њих, него у њиховом измирењу⁵⁷⁾. Као што је извесно да је предвиђање од директног интереса за политику и кругове моћи, тако је извесно да је политика у ствари предвиђање, да је на „средокраћи природе и уметности“, те да се не може одрећи илузионизма. На коју ће страну тас превагнути зависи од наше одлуке, и као налагодавца, управљача, и као прогностичара, истраживача. У тој свесној и савесној одлуци је *кључ именитељ* помирења ове две крајности. Ми смо ти који им дају вредносни предзнак. Ми смо ти који илузионизму политике и предвиђања у политици дају сврховитост својим моралним деловањем, које подразумева одговорност и спремност на труд за опште добро.

*

* *

Нико више не доводи у питање да су свет у коме живимо и стварност која нас окружује сложена. Исто тако нико више не сумња да је зарад „научности“ потребно такву стварност упростити, како би се њом лакше управљало. У свеукупној сложености која се веома брзо мења предвиђање у политици ће имати све тежи задатак и све мање простора и времена за стваралачко сагледавање будућности. Да ли то значи да ће предвиђање у политици бити све стишњеније нужношћу да буде окретније, флексибилније и прагматичније или ће се све више тонути у релативизацију и скепсу посматраних појава?

На једној страни футуролози препоручују да се мисли краткорочно, да се призна властито не знање, да се специјализира одређена област и напусти тежња ка досезању сазнања о општој будућности, као и да се прогностичари усмеравају мање на причу, а више на слушање.⁵⁸⁾ На сличан начин нас планери света упућују слоганом „господарити будућношћу, суочити се са променом“⁵⁹⁾ или као што је пророчица Питија из Делфа, преко својих свештеника, служила као саветодавни ослонац античким владарима, тако по аналогiji и „футурологија (предс)казује нашим принчевима шта могу да учине...да би остали принчеви!“⁶⁰⁾

На другој страни наука, а са њом и њена „перјаница“ – предвиђање, све мање може да тврди да зна истину. Она све мање зна,

57) Драган Симеуновић, *Увод у политичку теорију*, оп.цит., стр. 70.

58) *The Economist*, „The future of futurology, Think small, think short—and listen“, December 30th 2007.

59) Raymond Aron, *Les Désillusions du progrès*, p. 288.

60) Ален Грас, *Футурологија*, оп.цит., стр. 47.

а све више сумња. Не може ни да се подичи да је у нешто сигурна. Сигурна је да није ништа сигурна. Сигурна је да је све релативно и да оно што је данас није исто што и сутра. Имамо ли на делу релативну истину, истину садашњости? Ако је садашњост мера свеколике стварности онда је све што је сада оно што јесте. Већ сутра она то више није. Релативна истина. Истина која је само данас и овде. Колико сутра она је релативност, а „истина“ је остала прошлости. Следећег дана ње или више нема или је неко стигао да је прогласи за „неистину“. Мало тога за века једног човека опстане, а да га у следећем већ не поништи, преправи, доради или потпуно изокрене други човек. У таквом ритму наука која потражује истину трајности и предвиђање које проучава извесну будућност постају уситњено и умањено (са)знање. Све је више научника, академских грађана и припадника епистемолошких заједница који отворено говоре да нешто не знају – а по најмање шта ће бити. Ако они не знају, ко би требао и могао да зна? Други опет говоре да знају, збуњујући нас све више. Једни знају да не знају, а они који не знају причају да знају. Научници, истраживачи, прогностичари и др. који знају да не знају су на Сократовом путу да нешто и сазнају. Други, тешко да ће сем себе убедити било кога шта стварно знају, ако знају уопште.

За неке ауторе ова исходишта и начини предвиђања (у политици) су питање опстанка. Они са забринутошћу посматрају како ће изгледати свет у коме се будућност сагледава све мање из угла ненаучних аспеката културе и хуманизације процеса и деловања, а све више из научно-техничког угла. Брине их и уколико се питање предвиђања у политици сведе на идеолошку раван када је склоно неистини, обмани и самообмани или уколико средства за достизање (са)знања и самореализације постану сама себи сврха, а парцијални циљеви се прогласе општим? Ова питања су све присутнија и код предвиђања у политици и уопште код футурологије, као гранској и сродној дисциплини.

Како испунити један од постулата предвиђања да се предвиде кораци који ће донети најмање штете или највећу корист, а сачувати се од упадања у економизацију или политизацију предвиђања, у нужност ефикасности или инструментализације која неминовно умањује есенцију сваког предвиђања – истинитост, ново сазнање, ново решење.

У свету у којем постоји море информација нама мањкају оне које су нам неопходне. У свету који нуди невероватан избор свега

и свачега нама мањка способност и жеља да одаберемо оно право. Уместо проналажења најбоље могуће одлуке, ми се задовољавамо оном која нам дође прва или која нам се учини прихватљивом. Истина коју сагледавамо је истина једног тренутка, једног места које смо ми одабрали. Из такве референтне тачке ми предвиђамо догађаје и процесе у политици. Из такве позиције и стања свести ми сагледавамо и проучавамо будућност. Међутим, из тако свесно одабране „стишњене рационалности“ ми не можемо да сагледамо, проучавамо и предвидимо догађаје у политичкој сфери. Са већ постојећим ограничењима људске природе и уз свесно поринуће у ограничавање и неморалне поступке, визија будућности ће бити све даља од нас. Свођење искључиво на есхатологију садашњости која носи логику ефикасности, прагматичности и подизања средства на пиједестал циља сазнања утрнуће сваку људскост и претпоставку самореализације и обоготворења. Обесмислиће сваки смисао. Нестаће представе о будућности, а предвиђање као човекова природна потреба и стање постаће само још један реликт прошлости, са несагледивим последицама.

Blazo M. Radovic

FORECASTING IN POLITICS

Summary

Forecasting in politics is a social phenomenon offering alternative solutions towards embodiment of the common good as the objective of any policy, through clever balance between scientific and non-scientific, nature and art, with more or less success. Politics itself is in fact forecasting. This feedback between forecasting and politics brings forth numerous methods and techniques, while continually improving and enhancing the knowledge of the future. Simultaneously, forecasting in politics is not without limits, which on one side may be the current scientific achievements and, on the other, various forms of abuse or manipulation. Forecasting in politics is always faced with sensational views and endless limitations. As the true anchor of human nature, it is in constant search for new knowledge aimed at improving security, stability and sustainability of our societies, but also in permanent danger from economization, politicization, instrumentalization and other forms of illusions, as a consequence of inert practice or deliberate intention. What value prefix, power and success will forecasting in politics achieve, depends on the conscious, conscientious and moral choices of every one of us.

Key words: forecasting, politics, methods, techniques, time, reality, illusion, futurology.

ЛИТЕРАТУРА

- Aron, Raymond: *Les Désillusions du progrès: Essai sur la dialectique de la modernité*, Calmann-Lévy, Paris, 1969.
- Грас, Ален: *Футурологија* (naslov originala Alain Gras, *La Futurologie*, Seghers, Paris, 1976), превела мр Валентина Ручнов, Институт за политичке студије, Београд, 1997.
- Dickson, Paul: *Think Tanks*, New York, Ballantine Books, 1972.
- Туричин, Драган, Јован Тодоровић и Стево Јаносевић: *Стратегијски менаџмент*, Економски факултет Универзитета у Београду, Београд, 2004.
- *Енглески речник (Dictionary)*, српско-енглески и енглеско-српски, Бранислав Грујић и Илијана Срђевић, приредио Лазар Мацура, Јасен, Београд, 2001.
- Животић, Миладин: „Футурологија и утопија“, Часопис *Култура*, број 36/37, Београд, 1977. стр. 50-67. Интернет: <http://www.zaprokul.org.rs/Media/Document/CasopisKultura/1556.pdf> (сајт посећен 02.08.2011.)
- Казимировић, Н. Радован: *Тајанствене појаве у нашем народу-кременско пророчанство* (репринт издање из 1941. године), Sezam Medico d.o.o. Београд, 1996.
- Миленковић, Павле: „Границе региона: хетеротопија и идентитет. Епистемолошки аспект“, *Социолошки преглед*, вол. XXXVI (2002), бр. 1-2, стр. 201–217.
- Милосављевић, Славомир и др Иван Радосављевић: *Основи методологије политичких наука*, 3. изм. и допуњено изд., ЈП Службени гласник, Београд, 2006.
- Mill, John-Stuart: *Auguste Comte and Positivism*, Интернет: <http://www.gutenberg.org/files/16833-h/16833-h.htm>, (сајт посећен 11.08.2011.)
- Мухић, Ферид: „Будућност између утопије и антиутопије“, Часопис *Култура*, бр. 36/37, Београд, 1977. стр. 36-49. Интернет: <http://www.zaprokul.org.rs/Media/Document/CasopisKultura/1545.pdf>
- *National Intelligence Council 2025 Global Trends: A Transformed World (Final Report, November 2008)*. Интернет: www.dni.gov/nic/NIC_2025_project.html, (сајт посећен 05.08.2011.)
- *National Intelligence Council Security Environment 2025 Final Report (09 Jun 08)*, Интернет: www.dni.gov/nic/NIC_2025_2008_06_09_intro.html (сајт посећен 05.08.2011.)
- Радосављевић, Иван: *Хипотетичко-дедуктивна метода у истраживању политике*, Дечје новине, Горњи Милановац, 1996.

- Ратковић, Радослав: *Основи политичких наука*, Институт за политичке студије, Београд, 1985.
- Сакан, Момчило: *Методологија војних наука*, Војноиздавачки завод, Београд, 2006.
- *Свето писмо - Нови завјет*, превод Светог Архијерејског Синода Српске православне цркве, Југословенско библијско друштво, Београд, 1998.
- Серво, Марија: „Однос предвиђања и планирања“, *Пословна политика*, ИКП Пословна политика АД, (Земун) Београд, Година XXXVII, јун-јул 2008, стр. 67-70, „Хоризонти предвиђања“, *Пословна политика*, ИКП Пословна политика АД, (Земун) Београд, год. XXXVII, октобар-новембар 2008, стр. 60-63, „Методе предвиђања промена у окружењу“, *Пословна политика*, ИКП Пословна политика АД, (Земун) Београд, год. XXXVIII, број 1-2, 2009, стр. 37-42 и „Научно предвиђање у служби успешног пословања“, *Пословна политика*, ИКП Пословна политика АД, (Земун) Београд, год. XXXVIII, бр. 9-10, 2009, стр. 23-28.
- Симеуновић, Драган: *Теорија политике (ридер)*, I део, Удружење „Наука и друштво“, Београд, 2002.
- Симеуновић, Драган: *Увод у политичку теорију*, Институт за политичке студије, Београд, 2009.
- Стефановић-Штамбук, Јелица, „Предвиђања тежишних праваца међународних односа после глобалне кризе“, *Српска политичка мисао*, Београд, бр. 2/2010, год. 17. вол. 28. стр. 297-333.
- Тадић, Љубомир: *Наука о политици*, 2. допуњено изд., БИГЗ, Београд, 1996.
- *The future of futurology, Think small, think short—and listen*, December 30th 2007, from The World In 2008 print edition, Интернет: <http://www.economist.com/node/10230338> (сајт посећен 07.07.2011.)
- *Француско-српски и српско-француски речник*, приредио Војислав Николић, 2. изд., Јасен, Београд, 2006.
- Чолановић, Воја, „Време – како га футуролози виде“, *Часопис Култура*, бр. 36/37, стр. 27-35. Интернет: <http://www.zaprokul.org.rs/Media/Document/CasopisKultura/1540.pdf> (сајт посећен 15.08.2011.)
- *Цепни речник латинско-српски*, приредио Бранислав Грујић, ИП „Обод“ АД Цетиње, Београд, 1999.
- Шешић, Богдан: *Опита методологија*, 6. изд., Научна књига, Београд, 1988.
- Шешић, Богдан: *Основи методологије друштвених наука*, 3. изд., Научна књига, Београд, 1982.

Овај рад је примљен 10. априла 2012. а прихваћен за штампу на састанку Редакције 27. јуна 2012. године.